

UBÓSTWO ENERGETYCZNE JAKO WYZNACZNIK POZIOMU BEZPIECZEŃSTWA ENERGETYCZNEGO GOSPODARSTW DOMOWYCH

ENERGY POVERTY AS A DETERMINANT OF THE LEVEL OF SOCIAL SECURITY OF POLISH HOUSEHOLDS

Katarzyna Świerszcz¹

INSTYTUT SYSTEMÓW BEZPIECZEŃSTWA I OBRONNOŚCI
WOJSKOWA AKADEMIA TECHNICZNA

Abstract: This paper attempts to analyze the impact of energy poverty in terms of heat energy on the level of social security of Polish households being a sample and an indicator of the level of energy security. The issue is presented in three aspects:

- Attempt to explain the concept of energy poverty;
- Factors affecting the level of energy poverty in terms of heat energy;
- How consequences of energy poverty influence the level of social security.

To deepen the problem, the research was carried out using survey and analytical-synthetic methods.

Streszczenie: W niniejszym artykule podjęto próbę analizy wpływu ubóstwa energetycznego w aspekcie energii cieplnej na poziom bezpieczeństwa społecznego (polskich gospodarstw domowych), będącego sprawdzianem i miernikiem poziomu bezpieczeństwa energetycznego. Zagadnienie to przedstawione jest w trzech aspektach:

- próba wyjaśnienia pojęcia ubóstwa energetycznego;
- czynniki wpływające na poziom ubóstwa energetycznego w wymiarze energii cieplnej;
- konsekwencje ubóstwa energetycznego na poziom bezpieczeństwa gospodarstw domowych.

W celu głębszego ukazania problemu, posłużono się badawczą metodą ankietową oraz analityczno-syntetyczną.

Keywords: energy poverty, heat energy, social security, consequences of energy poverty.

Słowa kluczowe: ubóstwo energetyczne, energia cieplna, bezpieczeństwo społeczne, konsekwencje ubóstwa energetycznego.

¹ Katarzyna Świerszcz, doktor, pracownik naukowo-dydaktyczny Instytutu Systemów Bezpieczeństwa i Obronności WAT. Autorka licznych artykułów i współautorka książek o tematyce filozoficznej, społecznej, gospodarczej, marketingowej, logistycznej i bezpieczeństwa państwa. Główne zainteresowania to zjawiska i procesy zachodzące na arenie społeczno-politycznej i gospodarczej w kontekście bezpieczeństwa i obronności państwa, w tym bezpieczeństwa energetycznego i jego podmiotowego wymiaru oraz zjawisk cywilizacyjnych, w oparciu o filozofię personalistyczną.

PhD, researcher and teacher of the Institute of Security and Defence Systems WAT. The author of numerous articles and co-author of books on philosophical, social, economic, marketing, logistics and security. The main interest is the phenomena and processes taking place in the arena of socio-political-economic context of national security and civilizational phenomena based on personalist philosophy.

Wstęp

Naturalnym czynnikiem bytu ludzkiego, grup społecznych, narodów i poszczególnych państw jest potrzeba bezpieczeństwa. Chodzi tu o bezpieczeństwo nie tylko militarne czy też polityczne, ale także bezpieczeństwo społeczne, rozumiane jako stan wolności od zagrożeń o charakterze bytowym (aspekt negatywny) oraz ochronę egzystencjalnych podstaw życia człowieka oraz możliwości zaspokajania jego indywidualnych potrzeb, zarówno materialnych, jak i niematerialnych, poprzez tworzenie warunków do pracy i nauki (aspekt pozytywny). We współczesnym świecie bezdyskusyjnie przyjmuje się, że bezpieczeństwo społeczne stanowi podstawową wartość *conditio sine qua non* (dosł. warunek, bez którego nie), bez której nie można tworzyć innych dóbr. Jest to szczególnie istotne w kontekście dynamicznie zachodzących zmian, które są widoczne zarówno w światowej gospodarce, jak i w poszczególnych państwach, w wymiarze lokalnym. Rozwijająca się gospodarka i chęć podnoszenia jakości życia społecznego są w coraz większym stopniu uzależnione od swobodnego dostępu do dobra, jakim jest energia, w tym energia cieplna. Tymczasem, jak pokazują badania i doświadczenia polskich gospodarstw domowych, coraz więcej ich mieszkańców zaczyna doświadczać zjawiska, jakim jest ubóstwo energetyczne – dotychczas mało znane i mało badane od strony naukowej.

Celem niniejszego artykułu jest zatem próba odpowiedzi na kilka istotnych pytań: czym jest ubóstwo energetyczne i jakie czynniki wpływają na stopień jego zwiększania, a także jaki jest wpływ ubóstwa energetycznego na poziom bezpieczeństwa energetycznego gospodarstw domowych.

Odpowiedź na te pytania pozwoli w sposób właściwy wypracować strategię polityki publicznej, a także dobrać właściwe instrumenty, rozumiane jako operacyjne formy interwencji publicznej, skierowane na kompleksowe rozwiązanie problemu owego zjawiska, a tym samym wpłynięcie na poziom bezpieczeństwa energetycznego gospodarstw domowych.

1. Próba definicji zjawiska ubóstwa energetycznego

Ubóstwo energetyczne jest pojęciem nowym, mało zbadanym i niejednoznacznie zdefiniowanym – pomimo iż jest zjawiskiem coraz powszechniej doświadczanym. Prekursorami, w badaniu ubóstwa energetycznego, są przede wszystkim Wielka Brytania i Irlandia. Państwa te wśród pozostałych krajów Unii Europejskiej mają na swoim rynku zarówno naukowym, jak i pragmatycznym największe doświadczenie, a także wyraźnie widoczne efekty w walce z tym zjawiskiem. Wśród wielu proponowanych przez nich definicji, szczególnie ważna jest definicja autorstwa J. Hillsa, określana jako Low Income High Costs (LIHC), która mówi, że w sytuacji ubóstwa energetycznego są te gospodarstwa domowe, które na utrzymanie dostatecznego poziomu ogrzewania muszą przeznaczać więcej

niż 10% swojego dochodu². Powyższy sposób rozumienia ubóstwa energetycznego opiera się na dwóch kryteriach, którymi są: niskie dochody (poniżej 60% mediany dochodu ekwiwalizowanego na mieszkańca gospodarstwa domowego) oraz wysokie wydatki na energię (stanowiące więcej niż mediana ekwiwalizowanych wydatków energetycznych). Te dwa kryteria stanowią obecnie modelowy wskaźnik ubóstwa energetycznego, a także najlepiej wypracowaną dotychczas miarę, która pozwala w sposób maksymalnie dokładny definiować określone grupy adresatów odpowiednich polityk publicznych w poszczególnych krajach Unii Europejskiej³.

Jednocześnie też należy zwrócić uwagę, że ze względu na znaczne różnice w dochodach obywateli państw Unii Europejskiej, wartość granicy ubóstwa jest różna dla poszczególnych unijnych krajów. W 2013 roku rozpiętość progów ubóstwa dla gospodarstwa jednoosobowego w Unii Europejskiej wynosiła aż 14 tysięcy PPS (Purchasing Power Standard), a najwyższy próg ubóstwa stanowił ośmiokrotność proggu najniższego. Najwyższa wartość granicy ubóstwa była zauważona w Luksemburgu (16 tysięcy PPS), Austrii i na Cyprze (około 12 tysięcy PPS). Najniższa granica ubóstwa występowała natomiast w Rumunii (2,1 tysięcy PPS), Łotwie i w Bułgarii (3,4 tysięcy PPS). Próg ubóstwa relatywnego dla gospodarstwa jednoosobowego w Polsce w 2014 roku określały dochody na poziomie 12 tys. zł rocznie, co po uwzględnieniu różnic cen w krajach Unii Europejskiej stanowiło równowartość 4,9 tysięcy PPS. Próg ubóstwa dochodowego w Polsce, po uwzględnieniu różnic w poziomie cen pomiędzy krajami, był więc ponad dwukrotnie wyższy niż w Rumunii, a jednocześnie trzykrotnie niższy niż w Luksemburgu i około dwukrotnie niższy niż w Wielkiej Brytanii, w Niemczech czy też we Francji⁴. Skala ubóstwa w oparciu o to kryterium LIHC obejmowała zatem w Polsce w 2014 roku 17,1% gospodarstw domowych, czyli 6,4 milionów osób⁵.

Oprócz definicji ubóstwa energetycznego wypracowanej przez Wielką Brytanię, można także znaleźć inne definicje stanowiące jej merytoryczne uzupełnienie. Jedną z nich jest powszechnie używana definicja wypracowana w 2009 roku w ramach międzynarodowego projektu „European Fuel Poverty and Energy Efficiency” realizowanego przez organizacje z kilku krajów europejskich. Definicja ta mówi, że ubóstwo energetyczne to zjawisko, które polega na doświadczaniu trudności w utrzymywaniu adekwatnego standardu ciepła w miejscu zamieszkania za rozsądną cenę⁶. Ta ogólnie brzmiąca definicja zwraca jednak uwagę na kilka istotnych kwestii, a raczej niedomagań stanowiących listę podstawowych potrzeb człowieka.

² *Fuel Poverty Statistics* Anne, Defra, Business, Enterprise and Regulatory Reform (BEER) 2008, s. 40.

³ M. Lis, A. Miazga, *Dynamiczne własności miar ubóstwa energetycznego*, Instytut Badań Strukturalnych (IBS), Research Report, nr 1/2016, s. 28.

⁴ A. Bienkuńska, K. Sobestjański, *Ubóstwo w Polsce w świetle badań Głównego Urzędu Statystycznego GUS*, Zakład Wydawnictw Statystycznych (ZWS), Warszawa 2013, s. 27.

⁵ A. Miazga, D. Owczarek, *Dom zimny, dom ciemny – czyli ubóstwo energetyczne w Polsce*, Instytut Badań Strukturalnych (IBS), Working Paper, nr 16/2015, s. 13.

⁶ C. Aron, J. Kostrzewa, D. Owczarek, E. Świdrowska, *Poland: Making energy efficiency investments available to the poor, raport wewnętrzny Banku Światowego*, Waszyngton 2013, s. 17.

Są nimi: trudność utrzymania przez domowników komfortowej temperatury w ich domach (ciepła w zimie i chłodu w lecie), trudność w opłacaniu rachunków energetycznych, a także trudność w naprawieniu niedziałającego systemu grzewczego czy też trudność w dokonaniu jego modernizacji lub zainstalowaniu całkowicie nowego⁷.

Analizując polską literaturę przedmiotu, można znaleźć w niej również wiele definicji, wśród których każda zwraca uwagę na inny aspekt i wymiar ubóstwa, stosując przy tym różnorodne kryteria i wskaźniki ubóstwa, jak np.: ubóstwo absolutne, ubóstwo relatywne (względne), ubóstwo ustawowe, ubóstwo subiektywne, ubóstwo obiektywne, minimum egzystencji, materialna deprywacja i inne. Dla przykładu, D. Owczarek i A. Miazga definiują ubóstwo energetyczne jako zjawisko, które polega na „doświadczaniu trudności w zaspakajaniu podstawowych potrzeb energetycznych w miejscu zamieszkania za rozsądną cenę, na które składa się utrzymanie adekwatnego standardu ciepła i zaopatrzenia w pozostałe rodzaje energii służące zaspokojeniu w adekwatny sposób podstawowych potrzeb funkcjonowania biologicznego i społecznego członków gospodarstwa domowego”⁸. Przyjętym ustawowo standardem ciepła w polskich mieszkaniach pozwalającym doświadczać poczucia komfortu jest temperatura 21°C, a dla innych zajmowanych pomieszczeń jest 18°C. Jeżeli więc osiągnięcie powyższej temperatury ciepła, a także zaspokojenie innych podstawowych potrzeb energetycznych, jak np. oświetlenie, przygotowanie posiłków, używanie podstawowego sprzętu AGD i RTV, wymaga od osoby podjęcia wydatków większych niż 10% jej dochodów, wówczas mówimy o zjawisku ubóstwa energetycznego w wymiarze absolutnym⁹.

Reasumując dotychczasowe rozważania, można powiedzieć, że analiza prowadzonych badań nad zjawiskiem ubóstwa energetycznego wyraźnie pokazuje, że jego definicja ma charakter względny i jest procesem niezwykle dynamicznym, zależnym od wielu czynników, jak chociażby: ekonomicznych, technologiczno-technicznych, świadomościowych oraz politycznych. Pomimo trudności w precyzyjnym określeniu zjawiska ubóstwa energetycznego wydaje się konieczne przyjęcie trwałych kryteriów owego zjawiska – najprościej definiując je wąsko, jako brak środków na zakup ilości energii zaspokajającej podstawowe potrzeby gospodarstwa domowego w zakresie niezbędnym do jego normalnego funkcjonowania. Za gospodarstwa ubogie energetycznie należałoby więc uznawać te, które na zakup energii elektrycznej, gazu oraz innych paliw wydają więcej niż 10% swojego rozporządzalnego dochodu. Granica ta nie powinna być bezwzględna, z racji na różnorodność potrzeb energetycznych, które w dużej mierze zależą od wielkości i efektywności cieplnej mieszkania oraz liczby i stylu życia osób je zamieszkujących.

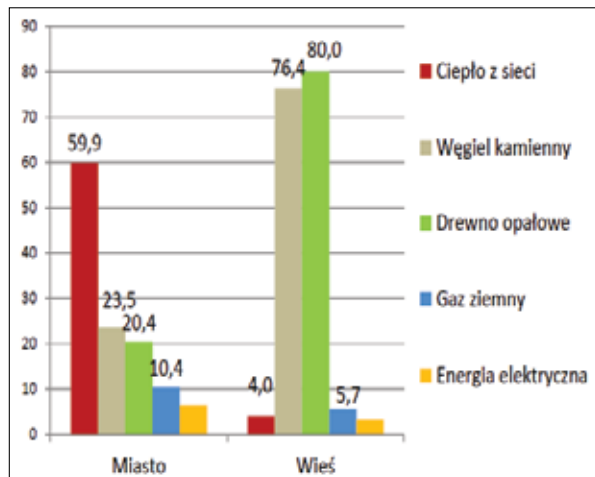
⁷ *Fuel Poverty Action Guide 8th edition*, National Energy Action, October 2012, s. 39.

⁸ D. Owczarek, A. Miazga, *Ubóstwo energetyczne w Polsce – definicja i charakterystyka społeczna grupy*, Instytut na Rzecz Ekorozwoju, Warszawa 2015, s. 22.

⁹ A. Miazga, D. Owczarek, *Dom zimny, dom ciemny*, op. cit., s. 7.

2. Czynniki wpływające na poziom ubóstwa energetycznego w wymiarze energii cieplnej gospodarstw domowych

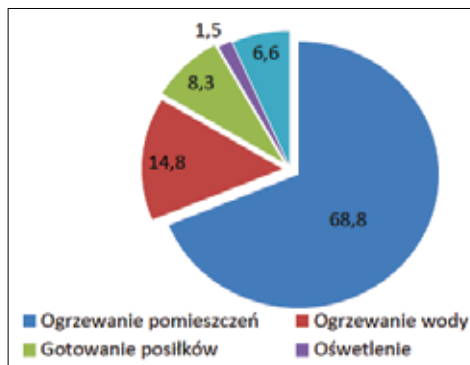
Jednym z podstawowych nośników energii, który jest używany w gospodarstwach domowych, jest energia cieplna. Energia ta pochodzi najczęściej z sieci ciepłowniczej (w przypadku gospodarstw domowych miejskich) oraz drewna opałowego i węgla kamiennego (w przypadku gospodarstw domowych wiejskich). Pokazuje to rysunek 1.

Rys. 1. Zakres wykorzystywania nośników energii przez gospodarstwa domowe

Źródło: opracowanie własne

Energia ta jest wykorzystywana głównie do ogrzewania pomieszczeń, ogrzewania wody i gotowania posiłków. Ilość zużycia energii na poszczególne cele pokazuje rysunek 2.

Rys. 2. Struktura zużycia energii cieplnej w gospodarstwach domowych

Źródło: opracowanie własne

Badania przeprowadzone wśród gospodarstw domowych i liczne rozmowy z domownikami wskazują jednak na pewne utrudnienia w swobodnym korzystaniu z energii ciepłej. Doświadczanie tychże trudności, określanych jako zjawisko ubóstwa energetycznego, ma swoje źródło w kilku istotnych czynnikach. Wśród nich należy wyróżnić: wysokość cen energii, stan techniczny budynków – ich strukturę, tj. efektywność energetyczną (efektywność cieplną), powierzchnię mieszkania, kontekst klimatyczno-środowiskowy, zachowania i preferencje gospodarstw domowych i wiele innych. Ze względu na ograniczoną możliwość prowadzenia analizy problemu, ograniczyć się tylko do kilku z nich.

Pierwszym newralgicznym czynnikiem determinującym ubóstwo energetyczne jest cena energii. Jest ona w porównaniu do cen innych dóbr – już teraz najwyższą w Europie. W 2016 roku koszty energii zdrożały o 5,6% i są one często nieproporcjonalne do dochodów finansowych gospodarstw domowych. Wzrost nominalnych cen energii zarówno hurtowych, jak i detalicznych wiąże się między innymi z potrzebą modernizacji całej struktury polskiej energetyki, której stan jest fatalny. Aby zapewnić elektrowniom kapitał na potrzebne inwestycje, jak np. bardziej ekologiczną produkcję prądu, filtry spalin i wiele innych, Ministerstwo Energii – jak poinformował minister Krzysztof Tchórzewski – podjęło działania w kierunku pozyskania na ten cel od spółek energetycznych dodatkowych dziesięć miliardów złotych (PLN). Należy podkreślić, że potrzeba modernizacji naszej energetyki wynika również z wymogów, jakie są stawiane Polsce przez Komisję Europejską, która w opracowanej strategii dotyczącej „czystej energii” związanej z realizacją pakietu klimatyczno-energetycznego zakłada, że do 2030 roku musi nastąpić: zużycie energii elektrycznej o 30%, konsumowana energia ma pochodzić z odnawialnych źródeł w ilości 27%, wykluczenie państwowej pomocy dla bloków węglowych oraz limit emisji dwutlenku węgla (CO₂) dla siłowni węglowych na poziomie 550 gramów na kilowatogodzinę (kWh). Bez podjęcia inwestycji w tym kierunku Polska nie jest w stanie sprostać powyższym wymaganiom. Sprzyjającą okolicznością w podjęciu tych działań był fakt istnienia dotychczas niskich hurtowych cen energii, które skłoniły ministerstwo do pozyskania potrzebnych finansów w owym źródle. Podjęta polityka, pomimo dobrych intencji – ma jednak dotkliwe skutki dla „zwykłych” gospodarstw domowych. Otóż, wpływa ona na wzrost cen opłaty przesyłowej, która jest doliczana do każdego rachunku za prąd, niezależnie od ilości jego zużycia przez gospodarstwo domowe. W 2016 roku cena za energię wynosiła 3,87 zł, zaś od 2017 roku cena ta wynosi 8 zł, czyli jest dwukrotnie większa. W skali roku kwota, którą zapłaci gospodarstwo domowe wynosi 96 zł, dla porównania – w 2016 roku było to 49,56 zł. A zatem, rachunek za energię przeciętnego czteroosobowego gospodarstwa domowego, posiadającego np. mieszkanie do 50 m², może być łącznie wyższy o ok. 20–25 zł w skali roku. W przypadku większych mieszkań i domów wzrost cen energii będzie dla gospodarstw domowych jeszcze bardziej odczuwalny. Innymi słowy, jak można zauważyć, konieczność modernizacji systemu energetycznego w Polsce łączy się

w sposób nieunikniony z przerzuceniem przez firmy energetyczne części kosztów na gospodarstwa domowe.

Drugim, istotnym czynnikiem, determinującym zakres ubóstwa energetycznego w kontekście energii cieplnej, a jednocześnie wiążącym się z ponoszoną ceną energii, jest efektywność energetyczna budynków. Na efektywność tę składa się: jakość izolacji cieplnej, stopień szczelności okien, szczelność drzwi balkonowych, szczelność dachu, stan urządzeń technicznych i instalacji, stopień sprawności wentylacji i wiele innych. Badania pokazują, że duża część budynków (jednorodzinnych, kamienic, bloków) w dalszym ciągu wymaga gruntownej termomodernizacji oraz wymiany urządzeń i systemu wytwarzania, regulacji, magazynowania i transportu ciepła. Przynoszą one bowiem duże straty energii cieplnej. Innymi słowy, nie służą racjonalnemu poziomowi zużycia ciepła. Dla przykładu, w energochłonnym budynku jednorodzinnym straty ciepła wynoszą: przez okna – 36,3%, niesprawną wentylację – 30,5%, przez ściany zewnętrzne – 13,3%, przez dach – 13,3%, przez podłogę na gruncie – 4,9%, przez drzwi zewnętrzne – 1,8%.

Nie bez znaczenia jest także powierzchnia mieszkania. Otóż, im niższa jest jakość sprawności wyżej wymienionych składników efektywności energetycznej budynku, tym wyższe muszą być wydatki konieczne do zapewnienia komfortu ciepła w okresie zimy lub chłodu w okresie lata. Są one tym wyższe, im większa jest powierzchnia mieszkania. Dla przykładu, mieszkanie większe o 10% zwiększa wydatki na ogrzewanie o 4%. Różnicę tę widać także pomiędzy miastem a wsią: mieszkania większe o 10% powierzchni generują wzrost wydatków na ogrzewanie odpowiednio o 3,2% w mieście i 1,2% na wsi. Stopień efektywności energetycznej budynków i związane z nią ponoszone koszty za ciepło widać także wyraźnie jeśli weźmie się pod uwagę wiek budynków. Im nowsze budynki, tym większa jest ich energooszczędność, a tym samym niższe są koszty za ciepło. Dla przykładu, gospodarstwa domowe, zamieszkujące budynki powstałe po 2006 roku, płacą mniej aż o 17% w stosunku do budynków powstałych wcześniej. Należy jednak podkreślić, że zjawisko to (tj. koszty energii w stosunku do wieku budynków) jest charakterystyczne tylko dla miasta. Odwrotna jest bowiem sytuacja na terenach wiejskich. Wydatki ponoszone przez gospodarstwa domowe za energię w budynkach starszych są niższe, aniżeli w budynkach młodszych, tj. wybudowanych po 2006 roku. Dla przykładu, gospodarstwa domowe, zamieszkujące budynki wybudowane do 1960 roku płacą za energię cieplną o 8% mniej, w stosunku do gospodarstw zamieszkujących budynki powstałe w latach 1960–1980. Jeszcze większe ceny energii cieplnej płacą gospodarstwa domowe zamieszkujące budynki powstałe po 2006 roku – o 10% więcej. Przyczyn tego paradoksalnego zjawiska można upatrywać w fakcie niedogrzanych mieszkań w starszych domach, czyli duża oszczędność na komforcie odczuwanego ciepła¹⁰.

¹⁰ M. Lis, A. Miazga, *Kogo obciążą wzrost cen energii. Mapa wydatków energetycznych Polaków*, Instytut Badań Strukturalnych (IBS), Working Paper, nr 11/2015, s. 18.

Warto także zauważyć, że na wysokość ceny za energię ciepłą ma także wpływ typ własności mieszkania. Gospodarstwa domowe, których mieszkania stanowią własność, wydają na ogrzewanie 10% mniej, aniżeli gospodarstwa zamieszkujące mieszkania socjalne, które stanowią własność gminy czy urzędu miasta. Kolejnym czynnikiem determinującym koszty energii ciepłej ponoszone przez gospodarstwa domowe, a tym samym mającym wpływ na stopień doświadczanego przez nich ubóstwa energetycznego, są zachowania i preferencje ich użytkowników. Przykładem mogą być nieco inne preferencje u osób starszych i dzieci wobec komfortu odczuwanego ciepła – tj. wyższy (i wyższe wydatki), aniżeli u osób dorosłych i pracujących – tj. niższy (i niższe wydatki). Innym przykładem są osoby pracujące, których zapotrzebowanie na energię jest niższe ze względu na niewielką ilość czasu spędzaną w mieszkaniu. Ubóstwo energetyczne może być również pogłębione przez niewłaściwe, nieracjonalne zachowania wobec sposobu wykorzystywania energii ciepła. Przykładem może być wietrzenie mieszkania (otwieranie okien) przy włączonym kaloryferze, niezwracanie uwagi na przegrzane pomieszczenia, nadmierne używanie klimatyzacji (produkcji chłodu) w okresie lata, stosowanie nieekonomicznych nośników energii ciepłej i wiele innych¹¹.

3. Wpływ ubóstwa energetycznego na poziom bezpieczeństwa energetycznego gospodarstw domowych

Konsekwencje wynikające ze zjawiska ubóstwa energetycznego mające wpływ na poziom bezpieczeństwa gospodarstw domowych – rozumianego jako stan wolności od zagrożeń, braku i niedostatku w różnych wymiarach życia człowieka (ujęcie negatywne) oraz jako stan zaspokajania i ochrony podstawowych warunków i standardów bytowych, które są istotne dla ludzkiej egzystencji – są bardzo duże i widoczne w różnych wymiarach. Badania przeprowadzone w Wielkiej Brytanii pokazują, że wzrost cen energii i gazu tylko o 1% powoduje wzrost ubóstwa energetycznego aż o 40%. Jego skutki uwidaczniają się przede wszystkim w osłabieniu zdrowia fizycznego, szczególnie wśród dzieci, osób starszych i osób przewlekle chorych. Utrzymujące się zimno czy nawet chłód w domu, a także będąca jego konsekwencją domowa wilgoć – mogą prowadzić do problemów układu oddechowego, jak np. astma lub zapalenie oskrzeli. Innym, istotnym skutkiem ubóstwa energetycznego jest negatywny wpływ na zdrowie psychiczne człowieka. Wspomniane warunki mieszkaniowe, wynikające z ubóstwa energetycznego, mogą wywoływać stan niepokoju, a nawet lęku, osłabiać relacje sąsiedzkie i rodzinne, prowadząc w dalszej konsekwencji do niskiej samooceny i wykluczenia społecznego czy też izolacji. Kolejnym skutkiem ubóstwa energetycznego jest niszczenie czy wręcz degradacja budynków spowodowana niską temperaturą i wilgocią w domu. Niewłaściwa izolacja okien, ścian czy drzwi prowadzi do wzrostu strat ciepła. Im bardziej pogarszają się

¹¹ Ibidem, s. 19.

warunki mieszkaniowe, tym trudniej jest utrzymać temperaturę na właściwym poziomie i tym samym zatrzymać proces zawilgocenia. Skutkiem ubóstwa energetycznego jest także zadłużenie energetyczne wobec dostawcy ciepła. Jego źródłem najczęściej są niskie dochody finansowe gospodarstw domowych, których nie stać na regularne opłacanie rachunków za energię cieplną, a także niska efektywność energetyczna (nieszczelność) budynku, przez który wydostaje się ciepło, zmuszając tym samym do jego zwiększonego poboru z instalacji cieplnej, a tym samym większych kosztów za ciepło czy wreszcie przestarzała i nieekonomiczna instalacja ciepła (system cieplny). Należy zauważyć, że konieczność opłacania wysokich rachunków za energię cieplną prowadzi do zmniejszania dochodów gospodarstw domowych, które mogłyby być przeznaczone na inne potrzebne podstawowe dobra, takie jak: żywność, odzież, odpoczynek, transport itp. Ważnym skutkiem ubóstwa energetycznego jest również zwiększenie emisji dwutlenku węgla (CO₂), którego wyrazem był odczuwalny w okresie zimy w całej niemal Polsce – smog. Zwiększona ilość emisji CO₂ ma te same źródła, jak powyżej. A zatem, są nimi: niski standard energetyczny budynku, co zmusza do wzrostu zużycia energii; niskie dochody finansowe gospodarstw domowych, których nie stać na lepsze paliwo ciepła i zmuszone są sięgać po paliwo gorszej jakości, a także związana z tym wysoka cena energii ciepła¹².

Podsumowanie

Zjawisko ubóstwa energetycznego niewątpliwie wpływa na poziom bezpieczeństwa energetycznego gospodarstw domowych i jest jednocześnie jego wyrazem. Ten fakt pokazuje wagę problemu i jego złożoność. Jest on tym bardziej doniosły, bowiem bezpieczeństwo to stanowi – czy też powinno być postrzegane jako – rodzaj dobra publicznego zaliczanego do majątku publicznego państwa podlegającego regulacji prawa publicznego. Nie może być ono przedmiotem transakcji rynkowych, być dzielone i działać wybiórczo. Jako takie, winno być budowane na kanwie interesu publicznego i dobra wspólnego zarówno w sferze materialnej, jak i niematerialnej, których fundamentem jest zwyczaj, moralność i prawo. Co więcej, bezpieczeństwo to powinno podlegać nadzorowi ze strony państwa i szczególnej przez niego ochronie.

Bezpieczeństwo energetyczne gospodarstw domowych, będące dobrem publicznym charakteryzuje uniwersalność, powszechność, a także społeczna doniosłość i użyteczność. W tym miejscu należy zauważyć, że podjęte badania i analiza nad kwestią wpływu ubóstwa energetycznego na poziom bezpieczeństwa społecznego jako dobra uniwersalnego – nie są łatwe. W dużej mierze bowiem bezpieczeństwo to odwołuje się do subiektywnych i indywidualnych odczuć, ponadto podlega ciągłej relatywizacji w czasie i w przestrzeni. Jednak analiza potrzeb indywidu-

¹² I. Figaszewska, *Ubóstwo energetyczne – co to jest?*, Biuletyn Urzędu Regulacji Energetyki, nr 5 (67), 2009, s. 7.

alnych – jakkolwiek powtarzających się – prowadzi do wypracowania ogólnych norm i zasad działania. Potrzeby takie stanowią wytyczną dla opracowywania katalogu obowiązków państwa i ram instytucjonalno-prawnych ochrony danego dobra. Zaspokajanie potrzeb zbiorowych dokonuje się często na drodze świadczeń jednostkowych, a osiągnięcie celu publicznego może polegać również na zaspokajaniu powtarzających się typowych interesów jednostek, z czego korzyści czerpie każdy, choćby nawet pośrednio, dzięki powiązaniom funkcjonalnym, jakie istnieją w społeczeństwie. Zatem badanie wpływu ubóstwa energetycznego na poziom bezpieczeństwa społecznego przez pryzmat indywidualnych potrzeb i interesów gospodarstw domowych nie dyskwalifikuje tego pojęcia jako dobra publicznego. Bowiern, pojęcie każdego dobra jest budowane po to, aby odnosić je do sytuacji konkretnych osób czy grup społecznych, a abstrakcyjna budowa bezpieczeństwa poprzez abstrakcyjne niwelowanie jego źródeł zagrożenia – nie ma odniesienia do ludzi i jest bez wartości.

BIBLIOGRAFIA

- [1] ARON C., KOSTRZEWA J., OWCZAREK D., ŚWIDROWSKA E., *Poland: Making energy efficiency investments available to the poor*, Raport wewnętrzny Banku Światowego, Waszyngton 2013.
- [2] BIENKUŃSKA A., SOBETJAŃSKI K., *Ubóstwo w Polsce w świetle badań Głównego Urzędu Statystycznego GUS*, Zakład Wydawnictw Statystycznych (ZWS), Warszawa 2013.
- [3] FIGASZEWSKA I., *Ubóstwo energetyczne – co to jest?*, Biuletyn Urzędu Regulacji Energetyki, nr 5 (67), 2009.
- [4] *Fuel Poverty Statistics Annex*, Defra, Business, Enterprise and Regulatory Reform (BEER) 2008.
- [5] *Fuel Poverty Action Guide 8th edition*, National Energy Action, October 2012.
- [6] LIS M., MIAZGA A., *Dynamiczne własności miar ubóstwa energetycznego*, Instytut Badań Strukturalnych (IBS), Research Report, nr 1/2016.
- [7] LIS M., MIAZGA A., *Kogo obciąży wzrost cen energii. Mapa wydatków energetycznych Polaków*, Instytut Badań Strukturalnych (IBS), Working Paper, nr 11/2015.
- [8] MIAZGA A., OWCZAREK D., *Dom zimny, dom ciemny – czyli ubóstwo energetyczne w Polsce*, Instytut Badań Strukturalnych (IBS), Working Paper, nr 16/2015.
- [9] OWCZAREK D., MIAZGA A., *Ubóstwo energetyczne w Polsce – definicja i charakterystyka społeczna grupy*, Instytut na Rzecz Ekorozwoju, Warszawa 2015.